

Merab Babuxadia

*İvane Cavaxişvili adına Tbilisi
Dövlət Universiteti*

İKİNCİ DİLİN QEYRİ-PİLLƏLİ SÜRƏTLİ TƏDRİSİNİN METODİKİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ ABSTRAKT

Dünyada geniş şəkildə tətbiq olunan və müasir dövrün bütün standartına və tələbatlarına cavab verən dillərin tədris metodlarında orijinal ola bilmərik. Biz çalışırıq ki, müasir „canlı“ gürcü dilinin sürətli və effektiv tədrisi üçün onlardan istifadə edək. Tezislər şəklində qarşıdakı məqalənin qısa təsvirini təqdim edirik: sözləri (lüğət materialı üçün) deyil, ifadələri və cümlələri öyrənək; qrammatika xaricində - davamlı dinləmə (sadədən mürəkkəbə doğru), genişliyə deyil, dərinliyə çataq. Dinləniləni yavaş-yavaş, dəfələrlə 50-100 dəfə təkrarlamaqla yadda saxlama; dinləmə > düzgün anlama > təkrarlama > avtomatikliyə gətirmə; qısa mətnləri dinləmə və öyrənmə; onların indiki, keçmiş və gələcək zamanda (qrammatika) təhlili və hər üç şəxsdə, tək və cəm halında ötürülməsi (eləcə də - hər üç zamanda); mətnləri dərslərdən deyil, verilən dildə yaxşı seçilən bədii ədəbiyyatdan dinləmək; süni audiomaterialdan deyil, kassetlərdən və audiokitablardan - dili öyrənən üçün mütləq maraqlı mövzular üzrə dinləmək! Yalnız dinlənilənin əsas hissəsini eşitməliyik və bu da dili maraqlı və cəlbedici edir.

Xarici dilin tədrisi (sürətli tədrisi) metodikasında bir çox birinci dərəcəli dərslərlər yazılmışdır. Onlar bir çox hallarda müasir standartlara uyğundur, amma bizim fikrimizcə, mətnləri seçdikdə onların üzərində müəyyən dərəcədə işləmək lazımdır, yəni praktiki tətbiqi nöqtəyi-nəzərindən. Bunun izahı *dilin praktiki tətbiqinə* maksimum şəkildə diqqətin cəmləşdirilməsidir. İllər ərzində TDU-da xaricidilli tələbələrə və hal-hazırda azərbaycandilli tələbələrə iş bu cəhətdən mənə çox böyük təcrübə qazandırmışdır...

Demək olar ki, bir neçə onillik öncə nəşr olunan müntəxəbatlar və dərslərlər xaricidilli tələbələrin və ya şagirdlərin tələbatlarına və ehtiyaclarına cavab vermirdi, çünki onlar əsasən ana dilinin qrammatik dərslərinə uyğun “əhval-ruhiyyədə idilər” və aydındır ki, bu baxımdan bir çox nöqsanlardan ibarət idilər. Bu problemlər üzərində cəmi bir neçə ildir ki, faydalı işlər görülür və müvafiq

olaraq yaxşı orijinal və ya tərcümə olunan metodiki və ya praktiki dərslərlər indi-indi işiq üzə gördülər. Düşünürük ki, bizim işimizin məqsədini daşıyan bu kitabların gələcəkdə metodoloji baxımdan təkmilləşmələri-formallaşması işi yararlı olacaqdı .

Fikirlərimizi tezislərdə formalaşdırmağa çalışacağıq:

Birinci tezis: gürcü dili affiksələrlə zəngin olduğuna görə, dili öyrənin dilindən və digər dillərdən kifayət qədər fərqli söz birləşmələri yaradır və xaricidilli tələbələr üçün lüğətə sözləri deyil, ifadələr yazdırmaqla başlamaq lazımdır. Məsələn yenidən başlayan tələbə saymağı bilir: bir, iki, üç, dörd və s. Ondan soruşuruq: bir üstə gəl bir və topla iki nəyə bərabərdir? Əksər hallarda cavab belədir: bir üstə gəl bir və üstə gəl iki bərabərdir dörd.. və heç vaxt dördü! bərabərdir deyilmir. Bunu dilin praktiki istifadəsi baxımından qrammatik şəkildə izah etmək effektiv deyil, çünki

qrammatik strukturu anlamaq və onu öyrənmək hələ onun praktikki istifadəsini bildirmir. Xüsusilə də, bu yolla öyrənilən cümlə hərəkətli nitqin düşmənidir və ardıcıl söhbətdə əsas maneələrə də çevrilir, çünki tələbə deyiləsi *məzmunu* deyil, *qaydanı* fikirləşir.

Birinci tezisə əsas müddəası **sözlər** deyil, **ifadələrdir** (və ya cümlələr). İfadələri öyrənin və ayrı-ayrı sözlərə (onlar kontekstdə eyni mənədadırlar) əhəmiyyət verməyin. İfadələri öyrəndikdə bir az qrammatikanı da öyrənirik. Axı qrammatika dil həqiqətlərindən “gələn” qaydalardır?! Qrammatika bizə sözləri düzgün arıcılıqla necə yerləşdirməyi öyrədir. Məsələn bilirik ki, „*ob*“ və „*moortmegg*“ hər zaman bir olurlar. Məsələn, „*ob* moortmegg *saqmel*“ cümləsində feldə „*s*“ hərfini buraxmırıq - „*ob* moortmegg *saqmel*“. Durmadan təkrar edirik „*ob* moortmegg, *ob* moortmegg, *ob* moortmegg...“. Bu, düzgün ifadədir. Bu zaman bizə indiki zaman və ya keçmiş, birinci şəxs və ya üçüncü şəxsin olduğunu bilmək lazım deyil. Yalnız onların bir-biri ilə hansı ardıcılıqda olduqlarını bilmək lazımdır. Buna necə nail olmaq olar? Ən qısa və ən düzgün yol **ifadələri çoxsaylı təkrarlama yolu ilə öyrənməkdir**. Belə ki, yeni, sizin üçün yad sözləri tapdıqda onu yanındakı sözlə birlikdə yazın və bu yolla lüğət tərtib edin. Yaxud da bütöv cümləni, və ya cümlədəki söz birləşmələrini yazın. Sözləri ayrılıqda yazmayın! Lüğətinizə qayıtdıqda ifadələrin və cümlələrin üstünlüyünə əmin olacaqsınız. Bundan əlavə, bu, dili öyrənməyin ən qısa yoludur. Çünki siz ayrı-ayrı sözləri deyil, eləcə də sözlər qrupuna sahib olacaqsınız.

Əgər sözləri ayrı-ayrılıqda öyrənsəniz, bu, təbii yol olmayacaqdır, söhbət zamanı siz ayrı-ayrı sözlərlə deyil, yalnız sözlər qrupu ilə kifayətlənəcəksiniz. Axı biz ifadələrlə danışıyıq? Uşaqlar da bütöv cümlələr və söz zəncirini eşidirlər və ana dilində bu yolla danışırlar. Yenə də söyləyirəm ki, onlara ayrı-ayrı sözləri öyrətmirlər. Bu və ya digər ifadənin nəyi bildirdiyini başdanca bilirlər və ola bilsin ki, bütün sözlərin əhəmiyyətini bilməsənlər, amma ifadənin məzmununu dəqiq bilsənlər. Onlar daha sonralar, daha çox ifadəyə sahib olurlar və ayrı-ayrı sözlərin əhəmiyyətini başa düşürlər. Bu, ayrı-ayrı sözlərə sahib olmaq və tez danışmaq üçün daha qısa yoldur. Söhbət zamanı sözlərin üzərində düşünsək, o zaman nitqimiz yavaş-yavaş yavaş yavaş və verilən dildə nitqimiz qeyri-təbii olacaqdır. Bunun ən yaxşı nümunəsi

robotun ingilis mətnini oxumasıdır, onun hər sözü dəqiq ifadə etdiyinə baxmayaraq oxuduğu nitq təbii ingilis nitqindən uzaqdır. Bu, sözlər arasında qeyri-təbii fasiləyə səbəb olur, - amma bu cür fasilələr sözlərin deyil, ifadələrin arasında olmalıdır.

Yeni cümləni oxuduqda ifadələri bütövlükdə köçürmək lazımdır. Təkrarlamağa döndükdə siz yenə də ayrı-ayrı sözləri deyil, bütöv ifadələri təkrarlayacaqsınız. Dilə on dəfə tez sahib olacaqsınız. Hər şey düzələcəkdir, hətta qrammatikanız da.

İkinci tezis – qrammatikanı öyrənməyin! Bu, ikinci (və ya) xarici dilə sahib olan zaman olduqca əhəmiyyətli qaydadır. Ondən başlayaq ki, sovet məktəb sistemi ümumi idi və illər ərzində (ən aşağısı, 4-ci və ya 3-cü sinifdən) xarici dil öyrənilirdi. Mətni öz qrammatikası, sözləri ilə öyrənirdik, amma nə? Əcnəbi gəlirdi, amma onunla ünsiyyət qurmaq mümkün olmurdu. Nə başa sala bilmirdik və nə də başa düşmürdük (bu, necə xarici dil biliyi olur?), yəni məktəb başlıca funksiyasını yerinə yetirə bilmirdi və repetitorlar və illər ərzində fərdi iş lazım gəlirdi. Ali məktəblərdə bu cür davam edirdi və nəticə də eyni idi. Bu qədər əmək və enerji və ən əsası – zaman boşuna gedirdi.

Buradaca özümüə sual verməliyik – istədiyiniz dildə (ingiliscə, gürcücə və s.) ardıcıl və tez, asanlıqla və avtomatik söhbət edə bilərsinizmi? Cavab xeyrdirsə, o zaman niyə? Axı siz dili bu qayda ilə öyrənmək istəyirsiniz? Cavab birdir – düzgün yolla getmirdiniz və dilə də belə sahib olmusunuz. Sizi sakitləşdirmək istəyirəm. Bu, təkcə sizə aid deyil. Bəs o zaman nə baş verir?

Məhz qrammatikanın həddən artıq vurğulanması bu nəticələrə gətirib çıxarmışdır. Daim qrammatik qaydaların öyrənilməsi həmin nəticəni vermişdir. Müəllimlərin təlimatı və tapşırığı belə idi – qrammatik qaydaları yaxşı öyrənmək lazım idi. Siz də məcbur idiniz ki, qaydaları öyrənməyə çoxlu vaxt sərf edəsiniz. Bunu ikinci pis nəticə müşayiət edir. Bu gün də ikinci dili öyrəndikdə bir çox insanlar qaydalara böyük əhəmiyyət verirlər. Nə üçün qrammatikanı öyrənməməliyik? sizin danışmaq qabiliyyətinizin zəifləməsinə həsr olunan qrammatikanın tədrisi ilə əlaqədar bir sıra əsərlər yazılıb. Verilən dildə danışmağa başlayırsınız və başınız dolu olduğu qrammatik qaydalar barədə düşünürsünüz. Avtomatik söhbətə çalışmaq əvəzinə, qrammatik qaydaları

xatırlamağa çalışırsınız. Bu, artıq avtomatik nitq hesab olunmur. Bax budur əsas səbəb və buna görə də avtomatik şəkildə danışa bilmirsiniz. Nə asanlıqla, nə də avtomatik şəkildə danışa bilmirsiniz.

Yazı halında da fikirləşmək üçün kifayət qədər çox vaxtınız var. Yavaş və ya çox yavaş yaza bilərsiniz. Səhvləri başqa-başqa yolla düzəldə bilərsiniz: öz üzərinizdə düzəlişlər aparın, kitabdan istifadə edin, yoldaşınıza və ya müəlliminizə müraciət edin. Amma söhbət zamanı, bildiyiniz kimi, çox vaxtınız olmur. Sizə sual verəndə, o zaman sizdən dərhal cavab gözlənilir. Onunla söhbətdə cavabınızın düzgünlüyündə əmin olmalısınız.

Bəs, o zaman qrammatik baxımdan düzgün nitqə necə sahib olaq? Burada çıxış yolu - dinləməkdir. Dinlədiyiniz zaman başa düşürsünüz ki, nitq düzgündürmü və ya yox və fikirləşmirsiniz ki, bu və ya digər cümlə hansı zamandır. Yalnız onu eşidirsiniz ki, bu cümlə necə səslənir, düzgün necə tələffüz olunur və yalnız danışmağa başladıqdan sonra düzgün qrammatik formadan istifadə edirsiniz. Bu, tez, sadə və effektiv nitq yollarından biridir.

Üçüncü tezis ən əhəmiyyətlidir – **dinləmə!** Qeyri-müəyyən sayda dinləmə olduqca vacibdir və eyni zamanda, dilin effektiv şəkildə mənimsənilməsinin ən asan yoludur da. Verilən tezislər siyahısında dinləməyə birinci yer verərdik. Biz rus dilinə məktəbdə deyil, həyətdə oynayanda, kinolara baxanda, radio və digər informasiya vasitələrini dinlədikdə sahib olurduq, baxmayaraq ki, məktəbdə onun tədrisi növbə gözləmədi. Dili gözünlə deyil, qulaqlarıyla öyrən! Dərslük vasitəsilə öyrənəndə qrammatik qaydalara sahib olursunuz. Müvafiq olaraq, məsələn, ingilisdilli fərdin öyrəndiyindən daha çox qrammatik qaydaları biləcəksiniz. İngilisdilli fərd bu qaydalara ola bilsin ki, əhəmiyyət də vermir. Onlar sadəcə təbii olaraq bu dildə danışılar. Beləliklə, söhbət zamanı qrammatik qaydalar barədə heç kim fikirləşmir, çünki buna vaxt olmur.

Qrammatik qaydalar bir çox hallarda kitabın bir neçə səhifəsindən ibarətdir. Söhbət zamanı onlar barədə düşünmək bizi çox uzaqlara aparar və söhbətə mane olardı. Belə ki, qrammatik qaydalar sadəcə işə yaramırlar. Bəs o zaman işə yarayan nədir? Dinləmə və dinləmə, bunun bizim üçün asan olana və avtomatik səviyyəyə keçənə qədər. Bu, çox güclü bir metoddur, baxın uşaqlıq dili necə

öyrənirlər – **dinləməklə!** İki il və dili dinləyərək öyrənirlər...

Bəziləri xarici dildə düzgün danışmadıqlarına görə hiddətlənirlər. Amma yaxşı nitq yaxşı dinləmədən gəlir. Dörd aydan altı aya qədər dinləmək lazımdır, yalnız dinləməyə diqqətinizi cəmləşdirin və danışmaq barədə düşünməyin. Siz bunu bacaracaqsınız, amma həddi çox aşmaq lazım deyil. Altı ay dinləyin və dinləyin. Əgər daha çox dinləsəniz, lap yaxşı olar.

Dinləmədə iki olduqca əhəmiyyətli halı yadda saxlamaq lazımdır: birincisi, necə dinləyirik. Əmin olmalıyıq ki, bu, asan, minimal çətinliyi olan bir dildir. Onun maksimumunu bilməyi çox istəyirsiniz. Bir sözlə, əgər görsəniz ki, dinlənən material sizin üçün qaranlıqdır, o zaman onu buraxın və sadə material axtarın. İkincisi, həddən çox dinləyin – lap çox vaxt.

Dördüncü tezis – dərinədən öyrənmə. Bu dili sənə bir hissənə çevir. Bu, avtomatik nitq üçün açarlardan biridir. Avtomatik nitqdə fikirləşmədən söhbət nəzərdə tutulur. Beyində heç nəyi tərcümə etmək olmaz, heç bir qrammatik qaydaları. Yalnız danışın. Düşünməyə cəhd göstərmə. Ana dilinin tədrisində olduğu kimi buna cəhd göstərmək lazım olmayacaqdır. Ana dilində çətinliyi hiss etməsən. Bu, çox sadədir. Nə isə demək istəyirsən? Düşünmək lazım deyil. Bütün problemlər məktəb və məktəb dərsləklərindədir, çünki hər şeyi əksinə öyrədirlər. Onları çox tez öyrənmişdiniz, indi isə - elə də yaxşı xatırlamırırsınız. Deyə də bilərsiniz ki, qrammatikanı yaxşı bilirsiniz. Deyə bilərsiniz ki, sözləri yaxşı bilirsiniz. Amma bunları həqiqətən də bilirsinizmi? Çünki, **bilirəm** dedikdə, onu nəzərdə tutursunuz ki, bu bilikdən tez, asanlıqla və avtomatik şəkildə **istifadə edə bilirəm**. Xarici dilin qrammatikasından düşünmədən istifadə edə bilərsinizmi? Sözləri elə yaxşı bilirsiniz ki, avtomatik şəkildə danışırırsınız? Yenə də və yenə də, heç nəyi düşünməmək, tərcümə etməmək, fasilə ilə söhbət etməmək, heç bir tərəddüd göstərməmək.

Belə ki, bu problemləriniz vardır və belə də olmalıdır, axı siz məktəbdə (ali məktəbdə də) oxuyurdunuz? Dərsləkləri nə yaxşı öyrənirdiniz... Mükəmməldir, - özünüze yalan inam verirdiniz. Problem ondadır ki, dərinədən öyrənmirdiniz və bu, gerçək oxumaq deyildi. Testləri və imtahanları da mükəmməl

şəkildə veririniz, amma xaricidilli ilə danışanda heç nəyi bacarmırdınız. Bacardıqda da, - pis ləhcə ilə və zəif şəkildə.

Belə ki, avtomatik söhbət lazımdır, dərnidən necə öyrənək? Bu, asan, amma güclü vasitədir. Dərin tədris dəfələrlə, çoxlu sayda təkrarı nəzərdə tutur. Düşünürük ki, bir dərs bir həftə davam etməlidir. Ona 50 söz daxil olmalıdır. Bir söhbət və ya söhbətin bir hissəsi verilməlidir (verilən sözlərin sayını nəzərə alsaq, - 50 sözü keçməməlidir). Sonra sizə kiçik hekayə/mətn veriləcəkdir, onda həmin sözləri və ifadələri təkrarlayacaqsınız. Təkrarlayırsınız və təkrarlayırsınız. Sonra lüğət bölməsi gəlir, onda sözləri və ifadələri yenə də təkrar edirsiniz. Heç yorulmayacaqsınız, çünki eyni sözü müxtəlif vəziyyətlərdə eşidəcəksiniz, başqa-başqa cür və başqa-başqa kontekstdə... Bunun üçün də müntəzəm təkrarlama lazım gələcəkdir. Yeni sözü-ifadəni minimum olaraq 30 dəfə dinləməlisiniz ki, yadınızda saxlayasınız və başa düşəsiniz, dərinədən öyrənəsiniz və avtomatik şəkildə nitqdə istifadə edəsiniz. İlk növbədə onları dinləməyi və düzgün anlamağı nəzərdə tuturuq. Və bu, nəticədə dərinləşənə və avtomatik olana qədər davam etməlidir. Bu, yalnız dinləmə deyil, eləcə də dərinədən dinləməkdir, yenə və yenə də dinləməkdir. 20 dəfə dinlədikdən sonra sizə elə gələcək ki, heç nə baş vermir, anlamam, amma hər şey eynidir. Bu, dərinədən dinləməni tələb edir. Elə bil ki, başdan heç nə baş vermir, amma birdən partlayış baş verir və sözlər avtomatik olaraq gəlirlər... Təəccüb doğuran bir hissdır. Məhz bu, bizə lazımdır. Beləliklə, dərinədən öyrənin və təkrarlayın. Dinlədiklərinizi təkrarlayın, təkrarlayın və yenə də təkrarlayın. Hər gün yeddi dəfə və daha artıq.

Beşinci tezis ikinci tezislə əlaqədardır. Yadınızdadırsa, qrammatikanın gərək olmadığını söyləmişdim?

Düzgün danışmaq üçün onu nə ilə əvəz etməliyik? Bu, qısa mətn/hekayə haqqında nəzərdir. Yalnız çox kiçik ölçülü sadə hekayə. Biz bu qısa mətnin ətrafında çoxlu müxtəlif fikirlər dinləməliyik. Dörd-beş cümlədən ibarət mətni bir neçə dəfə dinləməliyik və onu anladığımızı əmin olmalıyıq. Mətn indiki zamanda verilir. İlk növbədə, onu keçmiş zamana keçirməliyik. Bu variantı da yaxşı anlayırıq, dəfələrlə dinləyirik və çoxlu sayda təkrarlayırıq. Bu praktiki qrammatika – qaydalar və nəzəriyyə xaricində sizə verilir. Sizə yalnız onları dinləmək, onlar arasında

fərqi başa düşmək və təkrarlamaq və təkrarlamaq lazımdır. İndi artıq bir il sonrakı hadisələrə (gələcək zamana) keçid alırıq. Bu, artıq üçüncü zamandır. Hər iki variantı təkrarlamağa başlayırsınız. Özünüz görəcəksiniz ki, bu hekayətin hər bir variantı necə dəyişir. Sonra onları başqa-başqa şəxslərə keçiririk və göstəririk ki, eyni mətn şəxslərə əsasən necə dəyişir. Onları başa düşənə qədər dinləyirsiniz və dinləyirsiniz. Heç bir halda mətnin hansı zamanda və hansı şəxsə olmasını və s. düşünməyin. Sadəcə, dinləyin və mətni anlamaq üçün təkrar edin. Bu sadə və effektiv yoldur. Qrammatik qaydalar və onları əzbərləmək xaricində avtomatik şəkildə qrammatik qaydaları öyrənirik. Eyni zamanda əmin olacaqsınız ki, düzgün danışırırsınız.

Altıncı tezis real materialın istifadəsinə aiddir. Artıq qeyd etmişdik ki, dərsliklərin süni mətnlərindən boyun qaçırmaq lazımdır.. Real materialın istifadəsi dedikdə nəyi nəzərdə tuturuq? Bu, ana dilində danışan insandır və bu dili real nitqində istifadə edir. Məsələn, öyrəndiyiniz dildə çox oxumağınız yaxşıdır, amma dərslik mətnlərini oxumayın! İnanın ki, o, oxumaq üçün asandır və öyrəndiyiniz dildə yazılmışdır, əsldir. Amma sizi maraqlandıran mövzunu seçin. Eləcə də real vəziyyəti, dialoqu oynayan insanları dinləməyin, çünki bu gerçək, normal dil deyil. Yalnız təbii şəkildə danışan xalqı dinləyin, həm də sizin üçün maraqlı mövzular barədə. Real dili dinləmək üçün audio-kitablar da mükəmməl vasitədir. Yalnız kitabı dinləyirsiniz. Yenə də sizin üçün maraqlı mövzular barədə. Yenə də elə asan olmalıdır ki, yüz faiz başa düşə bilərsiniz. Dinləmək sizə zövq verməlidir. Əgər uşaqlar üçün audiod yazıları dinləməklə başlasaq çox yaxşı olar. Burada da yüz faiz anladığımızı əmin olmalısınız. Sonsuz şəkildə dinləməlisiniz və dinləməlisiniz, irəli getməyə qədər dinləməlisiniz və sonra yeniyyətlər üçün nəzərdə tutulan ədəbiyyata keçə bilərsiniz. Yenə də sizin üçün çox asan olana qədər oxuyun və sonsuz şəkildə oxuyun. Artıq qulaqlarınız alışdıqdan sonra yeni əhvalatları, televiziya və radioverilişləri dinləyə bilərsiniz. Filmlərə və şoulara baxıb onları dinləyə bilərsiniz.

Canlı dilə məhz real, canlı materialla sahib ola bilərsiniz. Dərsliklər rəsmi dildə yazılırlar və əsasən yazmağı öyrədirlər. Dərsliklərdə verilən leksika və üslub yalnız yazı dilini öyrədir. Canlı dili dinləyəndə və onu

öyrənəndə siz normal söhbət zamanı istifadə etdiyiniz dili öyrənirsiniz. Bu, məhz danışdığımızdır, real olaraq sözləri necə istifadə etdiyimiz və ya istifadə etməyimizdir. Bunlar həqiqi ifadələrdir.

Belə ki, yadımızda saxlamalıyıq ki, yalnız real material lazımdır və heç bir dərsliklər və heç bir kassetlər və ya CD diskələrə yerləşdirilən süni dinləmə materialı. Bu, sizə gündəlik həyatda lazım gələcək və sizə maraqlandığınız materialları axtarmağa kömək edəcək maraqlı bir qaydadır. Etiraf etmək lazımdır ki, dərsliklər maraqlı deyil. Xüsusilə də, bir qayda olaraq, darıxdırıcıdır. Belə ki, sizi maraqlandıran real dinlənən və real oxunulan materialı axtarın və onu mütləq dili bilmə səviyyəsinə uyğunlaşdırın.

Yeddinci tezis dinlənələnin və onun ətrafında verilən suallara cavab verməyə aiddir. Əgər real nitq barədə düşünürsünüzsə, o zaman real söhbət zamanı nə baş verir? Adətən onda bir çox sual və bir çox cavablar verilmişdir. Nadir hallarda baş verir ki, bir nəfər danışsın və digəri isə yalnız dinləsin. Adətən, belə bir söhbət qarşılıqlıdır – biri digəri ilə söhbət edir və ya əksinə. Biri suallar verir və digəri onları anlayır və onlara cavab verir və hər zaman belə davam edir, sual-cavab rejimində. Söhbət, sual, cavab – bax bu, daim baş verən gerçək söhbətdir. Eyni zamanda qulaq eşidən kimi, ağıl açılır, canlanır, çünki suallar passiv olmur. Sualı eşitdikdə, nə isə etməlisiniz. Əqli cəhətdən verilən dildə düşünürsünüz, başa düşürsünüz və verilən dildə cavabı verirsiniz. Başa düşməliyik ki, – dil fəaliyyəti çox aktiv əməldir. Müvafiq olaraq xarici dili də bu cür aktiv yolla öyrətməliyik. Çoxlu suallardan istifadə etdikdə sizin şüurunuz daha cəld işləyir və daha cəld öyrənirik. Bunun üçün isə bu hekayələrdən istifadə edirik. Dinləməklə, qeyd etdiyimiz kimi, dinləmək və dinləmək lazımdır, amma indi bir qədər fərqli nə isə edirik. Dinləyirik və hekayələrin ətrafında verilən suallara cavab veririk. Biz mətnin ətrafında suallar veririk. Həddən artıq sual, sual və yenə də sual. Bunun onun üçün edirik ki, öyrəndiyiniz dildə düşünə bilərsiniz. Bu suallarla məhz düşünməyi öyrənəcəksiniz. Bununla bu dildə hər zaman və sürətlə düşünməyi öyrənəcəksiniz.

Birinci, sualların verilməsi çox asan olacaqdır. Bu da çox əhəmiyyətlidir. Belə etməsək və çətin suallar versək, çoxlu

düşünsək, bu zaman çox düşünəcəksiniz və vaxt çox uzanacaqdır, çox yavaş alınacaq. Siz yavaş düşünməyə başlayacaqsınız. Ola bilsin ki, ana dilinə də keçəsiniz və belə tərcümə edib cavab verəsiniz. Bunun üçün bu hekayələrin ətrafında çoxlu suallar və cəld suallar veriləcək, amma çox, çox asan suallar. O qədər asan suallar ki, onları dərhal başa düşəcəksiniz və cavab da tez olacaqdır. Sürət bu hekayətin çox mühüm tərkib hissəsidir. Cavab verdikdə bir və ya iki sözdən istifadə edirik. Bu, çox qısa cavablardır. Böyük cümlələrlə cavab vermək lazım gəlməyəcəkdir. Qrammatika barədə fikirləşmək lazım gəlməyəcəkdir. Ümumiyyətlə, başqa heç nə barədə düşünmürük. Siz düşüncənizi ikinci/xarici dildə çox tez düşünməyə alışdırırsınız və müvafiq olaraq cavab verirsiniz. Çox tez başa düşəcəksiniz və çox tez də danışacaqsınız. Bunun üçün də bu xüsusi mətnlərin oxu-anlama qaydasına vərmiş edəcəksiniz.

Təkrar edirəm, suallar başdan çox qısa cavabları nəzərdə tutmalıdır. Bu, çox asan texnikadır, həm də çox effektiv. Xüsusilə də ondan bir neçə ay istifadə etdiyiniz zaman. Çox heyrətamiz nəticələr verir. Yavaş-yavaş söhbətiniz tezləşir və həmin dildə düşünməyə başlayırsınız. Sizə məlum olacaq ki, günlərin birində çox tez başa düşürsünüz və bu dildə asanlıqla danışırırsınız. Nə fikirləşirsiniz, nə də ki, tərcümə edirsiniz. Dinləyirsiniz və söhbət edirsiniz – heyrət doğurucu bir hissə sahib olacaqsınız.

Belə bir hekayəti və ya əhvalatı necə yaradaq? Öyrəndiyiniz dildə danışanla söhbət edirik və söhbəti diktafona yazırıq. Ona çoxlu qulaq asın. Hər dəfəsində sual eşidirsiniz və siz bu sualı cavablandırırırsınız. Çox sadədir, həm də ki, effektiv.

Yalnız real kontekstə və bu tezlərə əsaslanaraq bizim tədris metodumuz və dərslərimizlə real dili öyrənmək mümkündür. Əlbəttə ki bizim təklif etdiyimiz dərslərdə yuxarıda qeyd edilənlərin hamısı toplanıb qaydaya salınacaqdır... Bütün dərslərin sual-cavablı hekayələri olacaqdır. Bütün qrammatik ardıcılıqla, qrammatik qaydalar xaricində. Hamının sözlər xaricində - ifadələrlə verilən lüğət şöbəsi olacaqdır. Onlardan hər birinin audio, real nitqdə dinlənəcək materialları olacaqdır, hansıları dinləyəcəksiniz və dinləyəcəksiniz... Yeddi tezinin hamısı hər bir dərsdə tam təsvir olunmalıdır.

Merab Babukhadia

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Methodological features of a second language teaching

ABSTRACT

Will not be the original in our method, which was widely established in the world and satisfied all the modern needs and meet standards. We try to use them only in the modern Georgian language, in the study of Georgian language real quick and effective. This thesis is established in the form: learn phrases and suggestions, not words (for dictionary material) any grammar, reading constantly (from simple to complex) in this study eighty percent of thesis is given, to the depth and width, not to aspiration. Slow - by slowly recurring refrain heard multiple Remember. Repeat 50-100 - yet. Hearing>understanding>repeat>to automatically speech; mini - texts reading and learning; discussion on them in the present, past, and who (in the grammar without the tell) and all three persons and transmission the number (as well as the three time); text's question is not a textbook, but given from real texts of this language literature, not reading the text C-Ds, but the podcast, you will listen to audio-books interesting topics - just listen! But only big part of listening material should understand that it will make interesting and attractive. After moving to a youth age, and more advanced (the only real texts). After radio and movies, the question around text and answers from easy to difficult, etc.